

Освободителите на Добруджа

Ген. Стефан Тошев

18.12.1859 (Ст. Загора) - 27.11.1924 г. (Пловдив)

Митовете за големите български военачалници сраждат в момент на съдбовни и драматични събития. Те остават трайно в народната памет, когато в часана изпитанията се открояват характерите им, волята и пълководческия им талант.

Търсейки измеренията на историческото присъствие на командния състав, се доуваме до една особена нравствена и духовна природа, защото това са хора от елита на българското общество, зад които стоят личности, големи в мислите си, идеите и действията си.

Първата световна война е в разгара си. Година е 1916. Трета българска армия започва операция за освобождаването на Добруджа. В анализите на българската военна история има изписани много страници за този неповторим боен марш. Там са недостигнатите оперативно и тактически отношения примери за майсторството на българските военачалници, за силата и мощта на българската армия. Само за три дни след началото е превзета една от най-силните опорни точки на противника - Тутраканската крепост. Месец след това е придобита и овладяна Кубадинската позиция. За 4 месеца Трета българска армия поставя противника (румънски, сръбски и руски части) на колена и ликвидира за българското Главно командване Северния фронт. Този безспорен факт е дело на плеяда български военачалници. За тях са изписани не малко неща, но още много остават покрити с праха на времето и забравата, а историята, за разлика от хората, не забравя тези, които са били нейни творци и главни действащи лица.

Освободителите на Добруджа през Първата световна война са преди всичко български войни от Трета българска армия. Това е родовият състав, там са героите, мъжете, обикновените чедра на България, но в случая става дума за големите български военачалници, оставили в историята имената си на освободители на Добруджа през 1916 г.

Ген. Стефан Тошев

Сред тези достойни българи стои името на генерала от пехотата Стефан Тошев. За него и досега историята не е казала всичко. Сред най-видните строители на българската армия в бурната следосвободителна епоха, достигнал до върховете на военната йерархия, но останал близо до обикновения войник, той си спечелва името на срудиран, волев и обичан военачалник. Това е съвсем естествено, защото ген. Тошев е посветил живота на армията на борбата за национално обединение на българите. Живеният му път започва в Стара Загора през 1859 г. През Руско-турската война (1877-1878 г.) е доброволец в Осма опълченска дружина. През 1879 г. завършва първия випуск на Военното училище. На 10 май с.г. е произведен в чин подпоручик и зачислен в VI пехотна старозагорска дружина от Източнорумелийската милиция като ю-

Ген. Пантелей Киселов

23.10.1863 (Свищов) - 14.10.1927 г. (София)

армия, далновидно ръководена от своя командващ, преди това временно в отбрана и усилена подготовка за ново настъпление. В този момент ген. Ст. Тошев влиза в конфликт със съюзното командване в лицето на фон Макензен, защото добре разбира, че в случая надделяват стратегическите интереси на Германия, а не на българското командване. За историята на тези разногласия, които стигат до остър конфликт, предотвратен от намесата на престолонаследника Борис Кобурготски, са добре описани и подробно анализирани. Ген. Тошев е отстранен от длъжността командващ армията, преди нейното настъпление към Кюстенджа. Трета армия е разделена на две групи. Западната група, под командването на ген. Тошев, на 21 октомври 1916 г. извършва решителен пробив в укрепените позиции на противника в направлението към Кубадина, на 22 октомври е овладяна гр. Кюстенджа. След този успех, ген. Тошев отново поема командването на Трета българска армия, с която продължава настъпателните действия срещу румънските войски и достига рубежа Кюстенджа-Меджидие-Черна вода, а резултат на което съпротивителните сили на противника чувствително отслабват. Победите на Трета армия са впечатляващи, но неприязнта на германското командване към ген. Тошев се засилва, което го принуждава той да напусне заеманата длъжност, и то в момент, когато трябва да съблеще лаврите на победите.

На 25 март 1917 г. е произведен в генерал от пехотата, а до края на войната е генерал-губернатор на Македонската област, а след това командва Четвъртата армия. След демобилизацията се уволнява от армията и излиза в запаса през 1919 г., след 40-годишна военна служба. Умира на 27 октомври 1924 г. в Пловдив, но името му остава завинаги свързано с историята на освободителния поход в Добруджа.

Ген. Пантелей Киселов

Другата голяма фигура в плеяда български военачалници, освободители на Добруджа, е генералът от пехотата Пантелей Киселов. Това е човекът, който донася голямата победа на българската армия при овладяването на Тутраканската крепост и началото на пробива на Кубадинската позиция. Това е звездният миг от военната му кариера, но преди това изминава дълъг и труден път. Роден е през 1863 г. в гр. Свищов. Пред 1883 г. завършва Военното училище в София. На 30 август с.г. е произведен в чин подпоручик и зачислен в Педнадесета пехотна ломска дружина. Участва в Сръбско-българската война (1885 г.) като ротен командир в защитата на Видинската крепост. След войната зема различни длъжности - командир на рота, командир на Свищовски граничен участък, командант в София. На 1 януари

1910 г. е произведен в чин полковник и назначен за командир на Пети пехотен дунавски полк.

По време на Балканските войни (1912-1913 г.) командва Осми пехотен приморски полк. Сражава се при Селиолю, Геченли и Караагач. През Междусъюзническата война (1913 г.) неговият полк воюва срещу сръбите на Калиманската укрепена линия. Славата си на голям български военачалник ген. Киселов спечелва обаче от момента, когато през 1914 г. поема командването на Четвърта пехотна преславска дивизия. Напълно богат боен опит от участието си в двете войни, той започва третата война с ореола на командир, умещавайки действия върху войниците с личното си обаяние и рядко упорство в преследването на поставената цел.

А целта през есента на 1916 г. е ясна - да се освободи Добруджа. Войната срещу Румъния започва с превземането на вратата на Добруджа - силно укрепената крепост Тутракан. Общото командване на всички атакующи части плюс Четвърта пехотна дивизия се възлага на ген. Киселов. От този момент върху плещите му ляга голяма отговорност, защото от атаката на крепостта зависи изхода на войната срещу Румъния. Той спокойно приема хвърления жребий и с твърда ръка и непреклонна воля на 5 септември 1916 г. започва атаката. Овладяването на този "Вердион на Балканиите", както го наричат западните военни капациети, в най-големи детайли и подробности е описано в нашата военна история. Именно в анализите на тази голяма победа ярко свети името на ген. Киселов. Умело напипвайки пулса на боя, той вкарва своя резерв в най-върховния момент и разширява пробива. На 6 септември към 14 часа и 30 мин. над Тутракан се издигат бели знамена. Не са толкова много случаите в световната история, когато една силно укрепена крепост е атакувана без обсада, а мълненоосно, с решителен шурм и само за 48 часа е овладяна. Ето това е резултатът от твърдата ръка на командващия генерал Киселов. За историята остават резултатите и последиците от тази блестяща победа, а за генерала - ореолът на голям военачалник. В мемоарите след войната се прокрадва редове на омаловажаване ролята на ген. Киселов, някои го поставят в сянката на ген. Тошев, чиято идея всъщност решава той. Но да бъдем справедливи, всеки един план, колкото и гениален да е той, ако няма адекватен изпълнител, не може да се реализира. В случая, под ръководството на ген. Киселов, атаката на Тутракан се превръща в шедевър на военното изкуство и връх в българската военна история. Чен. Киселов е неподражаем и непредсказуем изпълнител се потвърждава и от други негови подвизи, които той извършва, които

Ген. Иван Колев

15.09.1863 (с. Бановка, Бесарабия) - 28.07.1917 г. (Виена)

той извършва със своята Четвърта пехотна дивизия, но достатъчно е да спомена само едно от примерите - пробивът на Кубадинската позиция. Тук той е не само вещ изпълнител, но и творец на бойното поле. На 18 септември 1916 г. започва атаката на Кубадинската позиция, поради неуспех обаче, частите преминават в отбрана. И сега на сцената излиза ген. Киселов и неговата желязна дивизия, която според плана, трябва да атакува самия център на позицията. Атаката започва на 19 октомври с първоначален успех на ген. Киселов, след тридневни тежки боеве Кубадинската позиция е овладяна. Успехът е пълен и стратегически, защото ако при Тутракан се нааня зашеметяващ удар, при Кубадина фактически се решава изходът на бойните действия в Румъния. Именно при Кубадина, ген. Киселов, човекът с желязната и магнетична сила на военачалник, влиза в списъка на най-достойните генерали на българската армия. На 1 януари 1916 г. той е произведен в чин генерал-майор, а на 17 август 1917 г. в чин генерал-лейтенант. От 1917 г. до края на войната със своята дивизия той се сражава на Южния фронт. След войната е началник на Трета военна инспекционна област. Пред 1919 г. е произведен в чин генерал от пехотата и уволнен от армията. Умира на 14 октомври 1927 г. в София, но за историята остава като героят от Тутракан.

Ген. Иван Колев

Когато говорим за освободителния поход в Добруджа и за неговите герои, не можем да прескочим една от легендите на тази война, един от най-големите кавалерийски военачалници в българската военна история - генерал-лейтенант Иван Колев. Той е от онези хора, които съдбата е белязала да бъдат герои. Роден е през 1863 г. в бесарабското село Бановка. През 1884 г. пристига в България, участва в Сръбско-българската война като доброволец в ученическия легион. През 1887 г. завършва военното училище в София. На 24 април с.г. е произведен в чин подпоручик и зачислен в Трети конен полк. Военната му кариера е свързана с известната Генералшабна академия в Турин, Италия, която завършва през 1894 г. В следващите десетилетия зема различни щабни и командни длъжности в българската армия. През Първата балканска война (1912-1913 г.) е началник-щаб на Трета армия, а след това в I резервна армия и V отделна армия. На 2 август 1915 г. е произведен в чин генерал-майор, командва X пехотна беломорска дивизия.

Името на ген. Колев като голям военачалник се свързва с военната 1916 г. През март той е назначен за началник на I конна дивизия. Със своя широк поглед и аргументирана убедителност, ген. Колев много преди началото на бойните действия срещу Румъния

доказва оперативната и тактическа роля на конницата. Съгласно общосъюзния план за войната, на I конна дивизия се възлагат задачи да осигурява фланга на двете основни настъпателни групировки на Трета армия. На 2 септември, рано сутринта, ескадроните на ген. Колев преминават границата. В историята, от началото на този хилядакилометров марш до делтата на р. Дунав, ген. Колев записва няколко сражения - шедеври. Те предизвикват удивлението, дори на такъв кавалерийски ас, като германския фелдмаршал Август фон Макензен. По-късно, след големите победи на българските кавалеристи при Куртбунар (Тервел), Карапелит и Кочмар, боя при Добрич и селата Мустафаачи и Азаплар този световен капациет при награждаването на ген. Колев с германския железен кръст "За храброст" ще изкаже своето искрено възхищение с думите: "Като стар кавалерист, с особен интерес следях действията на Българската конна дивизия и винаги бях във възторг от нейните смели и чисто кавалерийски действия. Мога да ви уверя, че досега се беше наложило убеждението, че атака на конницата срещу пехота е невъможна. Вие с няколко примера го опровергахте. Много висши кавалерийски началници, мои другари, Ви завидват и не мога с писма да ги уверя, че това, което сте направили, е съвършен факт".

За ген. Колев и неговата дивизия се написани купища книги и въпреки това ще се изпишат още много, защото тази невероятна личност на изключителен кавалерийски началник въздейства с невероятна сила. В сраженията той се откроява със своята воля и хладнокръвие. В боя при Добрич противниковите войници достигат на стотина метра от българските позиции, мигът е върховен, а напрежението - неопишуемо. Въпреки това, ген. Колев изчаква търпеливо, но когато удря частта на истината, когато неговият пълководчески гений блесне с пълна сила, на бойното поле остават стотици вражески трупове, а ужасът и паниката сред румънските части сломват съпротивата им.

Това е тактиката на ген. Колев, това е неговата сила и воля - да нанесе удар със своите конници в точно определен момент и на точно определено място. Ген. Колев остава неповторим като началник на Българската конница, която след неговата смърт, на 28 юли 1917 г. не намира достоен негов заместник. Ген. Колев умира в разгара на войната, на върха на славата и всенародното признание. Неговото име става легенда, която и днес в равнината Добруджа носи за ужас на враговете и пример за нас, българите. Наред с имената на останалите освободители на Добруджа, ген. Колев остава чрез делата си посланието си към поколенията - да обичат Отечеството си, да поведат с талант и воля на бойното поле, да съхранят вечно жив победоносния и непреклонен дух на българина.

н.с. д-р Светлозар НЕДЕВ

